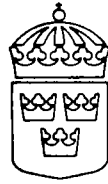

Justitieutskottets betänkande

1987/88:16

om grov misshandel och grov stöld (prop. 1987/88:14
jämte motioner)

JuU
1987/88:16

Propositionen

I proposition 1987/88:14 har regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta ett av lagrådet granskat förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 4.

I samband med propositionen behandlas dels den med anledning av propositionen väckta motionen 1987/88:Ju5 av Bengt Harding Olson (fp), dels yrkanden i de under den allmänna motionstiden i år väckta motionerna 1986/87:Ju403 av Bengt Westerberg m.fl. (fp), 1986/87:Ju608 av Göran Ericsson (m), 1986/87:Ju636 av Bo Lundgren (m) och Rolf Clarkson (m), 1986/87:Ju802 av Carl Bildt m.fl. (m) samt 1986/87:Ju808 av Olof Johansson m.fl. (c). Motionsyrkandena redovisas på s. 3.

Det vid propositionen fogade lagförslaget har följande lydelse.

1 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

JuU 1987/88:16

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 6 § och 8 kap. 4 § brottsbalken i dess lydelse enligt lagen (1987:791) om ändring i nämnda balk skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

3 kap.

6 §

Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, skall för grov misshandel dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat *synnerlig* hänsynslöshet eller råhet.

Föreslagen lydelse

8 kap.

4 §¹

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för grov stöld dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit *synnerligen* kännbar skada.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat *särskild* hänsynslöshet eller råhet.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, *om tillgreppet skett efter intrång i bostad*, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit *synnerligen* kännbar skada.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

¹ Senaste lydelse 1987:791.

Motion väckt med anledning av propositionen

I motion 1987/88:Ju5 av Bengt Harding Olson (fp) yrkas att riksdagen ger 3 kap. 6 § andra stycket i brottsbalken följande lydelse:

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var av särskilt farlig art eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat råhet eller särskild hänsynslöshet.

Motioner väckta under den allmänna motionstiden år 1987

I motion 1986/87:Ju403 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkas såvitt nu är i fråga

- att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av brottsbalken så att tillämpningsområdet för rubriceringen "grov misshandel" vidgas i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkande 6),
- att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av brottsbalken så att brott som förövats genom inbrott i någons bostad alltid skall rubriceras som grov stöld (yrkande 7).

I motion 1986/87:Ju608 av Göran Ericsson (m) yrkas

- att riksdagen hos regeringen begär en översyn av 3 kap. 6 § brottsbalken syftande till att klarare uttrycka gränsen mellan misshandel och grov misshandel (yrkande 1),
- att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam utredning för att på sätt som ovan anförts tillförsäkra svaga och värnlösa medborgargrupper ett starkare rättsligt skydd mot våld och annan typ av angrepp på person (yrkande 2).

I motion 1986/87:Ju636 av Bo Lundgren (m) och Rolf Clarkson (m) yrkas såvitt nu är i fråga att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande straffskärpning vid våldsbrott (yrkande 1).

I motion 1986/87:Ju802 av Carl Bildt m.fl. (m) yrkas såvitt nu är i fråga att riksdagen beslutar att ändra 8 kap. 4 § brottsbalken på sätt som anges i motionen (yrkande 4).

I motion 1986/87:Ju808 av Olof Johansson m.fl. (c) yrkas såvitt nu är i fråga

- att riksdagen av regeringen begär förslag till ändring av brottsbalkens stadganden om misshandel så som motionen förordar (yrkande 16),
- att riksdagen beslutar att bostadsinbrott skall betraktas som grov stöld (yrkande 17).

Propositionens huvudsakliga innehåll m.m.

I propositionen föreslås vissa ändringar när det gäller gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel samt mellan stöld och grov stöld. Förslaget innebär att domstolarna vid bedömningen av om ett misshandelsbrott är att anse som grovt skall särskilt beakta bl.a. om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Vid bedömningen av om ett stöldbrott är att anse som grovt skall särskilt beaktas bl.a. om tillgreppet har skett efter intrång i bostad.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1988.

Förslagen i propositionen grundas på en departementspromemoria (Ds Ju 1986:11) Grov misshandel och grov stöld och remissbehandlingen av den.

Grov misshandel

Bestämmelserna om misshandel i 3 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken (BrB) antogs av riksdagen år 1962 (prop. 1962:10, 1LU 1962:42-43) och innebär följande. Den som tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd skall dömas för misshandel. Straffet är fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter (5 §). För grov misshandel är straffet fängelse, lägst ett och högst tio år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet (6 §).

Rättsläget sammanfattas i propositionen på följande sätt:

En gärning anses i praxis av naturliga skäl ofta livsfarlig om den förövs med ett livsfarligt vapen som skjutvapen, kniv eller liknande tillhygge.

Med svår kroppsskada avses t.ex. förlust av talförmåga, syn eller hörsel, ett svårt lyte eller något annat svårt kroppsfel eller en permanent försvägning av hälsotillståndet eller liknande funktionsnedsättning. Med allvarlig sjukdom avses också mindre allvarliga tillstånd som på sikt kan utvecklas till svåra sjukdomar.

Med uttrycket synnerlig hänsynslöshet eller råhet åsyftas enligt förarbetena bl.a. våldshandlingar som riktats mot ett försvarslöst offer, t.ex. en gravid kvinna, en åldring eller ett barn. I samband med att bestämmelsen kom till uttalade departementschefen också bl.a. att sådana omständigheter som att flera tillsammans misshandlar en annan eller att misshandeln i övrigt utförts på ett särskilt smärtsamt sätt mot ett värnlöst offer ofta bör kunna kvalificera brottet som grovt (prop. 1962:10 s. B 90).

Det rekvisit som innebär att gärningsmannen skall ha visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet har i praxis otvivelaktigt tolkats restriktivt med följd att även mycket allvarliga fall av misshandel, då ingen annan kvalifikationsgrund varit tillämplig, hänförs till den normala svårhetsgraden.

I propositionen föreslås att bestämmelsen om grov misshandel justeras så att man i det exempel på försvårande omständigheter som avser hänsynslöshet eller råhet inte ställer fullt ut så stränga krav som enligt nuvarande praxis anses ligga i ordet "synnerlig". Den lagtekniska lösning som valts innebär att "synnerlig" byts ut mot "särskild". Ändringen bör enligt propositionen

uppfattas som en anvisning till domstolarna att vara något mindre restriktiva när det gäller att kvalificera ett misshandelsbrott som grovt. Detta syfte kan utskottet ställa sig bakom.

Utskottet anser, i likhet med det föredragande statsrådet, att vissa typsituationer kan urskiljas där det använda våldet framstår som ett utslag av en hänsynslöshet eller råhet som går vida utöver vad som är kännetecknande för våldshandlingar i allmänhet. Exempel på sådana situationer finns i propositionen. Utskottet ställer sig bakom de bedömningar som där görs och vill här endast sammanfattningsvis utpeka vissa situationer där det använda våldet framstår som särskilt rått eller hänsynslöst. Hit hör t.ex. situationer där flera tillsammans misshandlar en annan person eller där misshandeln fortsätter trots att offret inte längre kan värja sig. Utskottet vill också peka på de situationer där offret är fysiskt väsentligt svagare än gärningsmannen eller där misshandeln eljest framstår som ett utslag av särskild brutalitet. Utskottet tänker t.ex. på situationer där misshandeln, oavsett våldets karaktär, pågått under en längre tid och varit starkt integritetskränkande eller psykiskt nedbrytande. Utskottet vill i detta sammanhang också hänvisa till den sammanställning över rättspraxis som redovisas i en bilaga till propositionen på s. 22 ff och ansluta sig till departementschefens uppfattning att det enligt den nu föreslagna lydelsen synes ligga närmast till hands att i princip bedöma där angivna fall som grova brott.

I den med anledning av propositionen väckta motionen 1987/88:Ju5 föreslås en annan lydelse av 3 kap. 6 § andra stycket BrB än den som föreslås i propositionen. Motionären vill uppnå att inte endast en livsfarlig gärning utan även en gärning av särskilt farlig art skall kunna bedömas som grov misshandel. Vidare anser motionären att en gärning bör bedömas som grovt brott om gärningsmannen visat "råhet". Något krav på "särskild råhet" bör alltså enligt motionären inte ställas.

Utskottet anser för sin del att en gärning som är av särskilt farlig art bör – om den inte är livsfarlig – kunna anses vara ett utslag av sådan särskild hänsynslöshet som avses i propositionen. Syftet med yrkandet får således anses vara tillgodosett genom förslaget i propositionen. Vad sedan gäller yrkandet om rekvisitet råhet vill utskottet endast anmärka att misshandel enligt utskottets uppfattning regelmässigt är ett uttryck för råhet. Ett bifall till yrkandet skulle därför föra alltför långt; snart sagt varje åtalat misshandelsbrott skulle kunna bli bedömt som grovt. Detta kan utskottet inte tillstyrka.

Utskottet övergår därefter till att behandla de under den allmänna motionstiden år 1987 väckta motionerna.

I motion 1986/87:Ju608 begärs en översyn av 3 kap. 6 § BrB syftande till att klarare uttrycka gränsen mellan misshandel och grov misshandel. I denna motion begärs också en utredning i syfte att tillförsäkra svaga och värnlösa medborgargrupper ett starkare rättsligt skydd mot våld eller hot om våld. Motionären drar en parallell till de särskilda regler om våld mot tjänsteman m.m. som gäller till skydd för t.ex. poliser. I motionerna 1986/87:Ju403 och 1986/87:Ju808 framförs önskemål om lagändringar i syfte att fler fall av

misshandel skall kunna bedömas som grovt brott, och i motion 1986/87:Ju636 efterlyses en straffskärpning vid våldsbrott.

En översyn av straffskalorna i brottsbalken på grundval av fängelsestraffkommitténs betänkande (SOU 1986:13–15) pågår inom justitiedepartementet. Arbetet är inriktat på att en proposition skall läggas fram för riksdagen under nästa år. Utskottet anser att det saknas anledning att föregripa detta arbete genom att nu göra allmänna uttalanden om straffvärdet för våldsbrott. Yrkandet i motion 1986/87:Ju636 bör alltså avslås i den del det inte kan anses tillgodosett genom utskottets ställningstaganden i detta ärende rörande gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel.

Vad gäller yrkandet om utredning om skydd för svaga och värnlösa i motion 1986/87:Ju608 vill utskottet anföra följande. Som framgått ovan är offrets fysiska svaghet en sådan omständighet som enligt utskottets mening särskilt bör beaktas vid bedömningen av om en misshandel är grov. Vidare gäller att den som hotar med brottslig gärning, t.ex. misshandel, på sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom kan dömas för olaga hot enligt 4 kap. 5 § BrB. Det är möjligt att inom straffskalans ram – böter eller fängelse i högst två år – vid straffmätningen beakta om hotet varit av särskilt allvarlig art, t.ex. genom att läget för den hotade framstod som livsfarligt eller hotet utsatte honom för svårt lidande. Såväl vid misshandel som vid olaga hot kan offrets svaghet alltså utgöra ett sådant försvårande moment som leder till straffskärpning. Någon ytterligare lagstiftningsåtgärd till skydd för den grupp som aktualiseras i motionen anser utskottet inte behövs nu. Då en sådan utredning som efterlyses i det här behandlade motionsyrkandet således inte är erforderlig, avstyrker utskottet bifall till motionen i denna del.

Syftet med övriga i detta avsnitt behandlade yrkanden i motionerna 1986/87:Ju403, 1986/87:Ju608 och 1986/87:Ju808 som gäller gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel får anses tillgodosett genom förslagen i propositionen och det till grund för propositionen liggande utredningsarbetet.

Utskottets ställningstaganden i det föregående innebär att utskottet med avslag på de nu behandlade motionsyrkandena tillstyrker bifall till propositionens förslag i fråga om grov misshandel.

Grov stöld

Bestämmelsen om grov stöld finns i 8 kap. 4 § BrB som fick sin nuvarande lydelse genom en lagändring år 1975 (prop. 1975/76:42, JuU 16, rskr. 111; paragrafen ändrad genom SFS 1987:791 med ikraftträdande den 1 januari 1988). Enligt nämnda regel skall vid bedömande huruvida en stöld är grov särskilt beaktas, om stölden avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada. Straffet för grov stöld är fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

I propositionen föreslås att denna bestämmelse kompletteras så att den

omständigheten att stölden ägt rum efter intrång i någons bostad särskilt skall beaktas vid bedömningen av om en stöld utgör grovt brott.

Med bostad skall enligt propositionen förstås i första hand permanentbostäder och fritidshus. Tillfälliga bostäder som hotellrum, tält, båtar eller husvagnar bör däremot normalt falla utanför bestämmelsens tillämpningsområde. Detta innebär, konstateras det i propositionen, att begreppet bostad i här aktuellt sammanhang får en snävare räckvidd än vad fallet är i samband med hemfridsbrott. Med intrång bör enligt propositionen på samma sätt som i bestämmelsen om olaga intrång (4 kap. 6 § andra stycket BrB) förstås att någon olovligen bereder sig tillträde. Däremot bör det enligt propositionen inte krävas att stölden har förövats genom inbrott.

Utskottet instämmer i de nyss redovisade bedömningarna rörande tillämpningsområdet för stadgandet om grov stöld. Utskottet vill i sammanhanget understryka att i det aktuella lagrummet endast anges exempel på sådana försvårande omständigheter som kan göra att en stöld bör bedömas som grov. Exemplifieringen är inte avsedd att vara uttömmande. Det får inte heller automatiskt förutsättas att varje stöld som innehåller ett dylikt försvårande moment är grov. Frågan om en stölds svårhetsgrad bör alltså alltid avgöras efter en allsidig bedömning av samtliga omständigheter. Att därvid, vid sidan av andra omständigheter, fästes stor vikt vid den grad av integritetskränkning, t.ex. i form av ett bostadsinbrott, som brottet inneburit är självklart.

Utskottet tillstyrker med dessa uttalanden förslaget i propositionen i fråga om grov stöld.

I motionerna 1986/87:Ju403, 1986/87:Ju802 och 1986/87:Ju808 framförs önskemål om lagändring så att stöld som begås vid bostadsinbrott skall bedömas som grovt brott. Genom förslaget i propositionen, som vunnit utskottets gillande, har syftet bakom motionerna tillgodosetts.

Ikraftträdande

De nya reglerna föreslås i propositionen träda i kraft den 1 januari 1988. Ett ikraftträdande redan vid årsskiftet 1987-1988 framstår dock inte som tänkbart, bl. a. med hänsyn till den tid som åtgår för riksdagsbehandlingen samt utfärdande och kungörande av de nya bestämmelserna. Utskottet föreslår att de nya reglerna träder i kraft den 1 februari 1988.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *grov misshandel m.m.*
att riksdagen

a) med avslag på motion 1987/88:Ju5 antar 3 kap. 6 § i det i proposition 1987/88:14 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken,

b) avslår motion 1986/87:Ju403 i denna del (yrkande 6), motion 1986/87:Ju608, motion 1986/87:Ju636 i denna del (yrkande 1) och motion 1986/87:Ju808 i denna del (yrkande 16) i den mån de inte tillgodosetts genom vad utskottet hemställt under a),

2. beträffande *grov stöld*
att riksdagen

a) antar 8 kap. 4 § i det under moment 1 nämnda lagförslaget,
b) avslår motion 1986/87:Ju403 i denna del (yrkande 7), motion 1986/87:Ju802 i denna del (yrkande 4) och motion 1986/87:Ju808 i denna del (yrkande 17) i den mån de inte tillgodosetts genom vad utskottet hemställt under a),

3. beträffande *lagförslaget i övrigt*
att riksdagen antar det under moment 1 nämnda lagförslaget i den mån det inte omfattats av vad utskottet hemställt ovan, dock att tidpunkten för lagens ikraftträdande bestäms till den 1 februari 1988 samt att härav betingade ändringar i lagens ingress vidtas.

Stockholm den 1 december 1987

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Hans Göran Franck (s), Birthe Sörestedt (s), Arne Svensson (m), Bengt-Ola Rytter (s), Elving Andersson (c), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Lars Sundin (fp) och Sven-Olof Nordlund (s).

Särskilt yttrande

Grov misshandel och grov stöld (mom. 1 och 2)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Arne Svensson (m), Elving Andersson (c) och Lars Sundin (fp) anför:

Antalet anmälda våldsbrott har under senare år ökat och våldsinlagen i de enskilda brotten har blivit allt grövre. Samtidigt har många mycket brutala övergrepp i rättspraxis bedömts som misshandel och inte som grov misshandel, vilket bl.a. medfört att de utmätta straffen blivit mildare än vad som kan anses rimligt.

Också antalet bostadsinbrott har under senare år ökat dramatiskt. Särskilt storstadsregionerna är hårt drabbade. Uppklaringsprocenten är låg, ca 10 %, och de ekonomiska skadorna är betydande. Härtill kommer att den integritetskränkning som ett inbrott innebär ofta orsakar svårt psykiskt lidande.

Mot denna bakgrund finner vi det tillfredsställande att regeringen, sedan företrädare för våra partier vid ett flertal tillfällen motionerat i saken, nu föreslagit lagändringar så att utrymmet för att kvalificera ett misshandelsbrott som grovt vidgas och så att bostadsinbrott normalt skall bedömas som grov stöld. Vi ser detta som ett viktigt led i ansträngningarna att vidmakthålla och stärka allmänhetens förtroende för rättskipningen och dess organ.